

Date: 17th May-2026

INSONLARDA EKOLOGIK ONGNI TARIYALASH ATROF-MUHIT MUHOFAZASIDA MUHUM OMIL SIFATIDA

Qodirova Surayyo Qarshiboevna

Jizzax davlat pedagogika universiteti

E-pochta: surayyoq75@gmail.com

Boyoqova Gulmira

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tabiiy fanlar fakulteti II kurs talabasi

Annotatsiya: Hozirgi vaqtda insonlarda ekologik ongni tarbiyalash ham nazariy jihatdan ham amaliy jihatdan ustuvor yo'nalish kasb etmoqda. Ushbu maqolada insonlarda ekologik ongni shakllantirish yo'nalishlari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Ekologik madaniyat, ekologik ta'lim-tarbiya, ijtimoiy ong, ekologik bilim, tabiatni sevish.

Hozirgi vaqtda maktab o'quvchilarini ekologik tarbiyalash pedagogik nazariya va amaliyotda ustuvor yo'nalishga aylanib bormoqda. Bu sayyoramizdagi qiyin vaziyat bilan bog'liq: tez o'sish aholi soni, demak, uni oziq-ovqat bilan ta'minlash, sanoatni mineral xom ashyo bilan ta'minlash muammosi, energiya muammosi va albatta, tabiiy muhitning ifloslanishi - bularning barchasi yer yuzida hayotning mavjudligiga tahdid soladi. Bunday holatning eng muhim sabablaridan biri aholining ekologik savodsizligi, ularning tabiatga aralashuvi oqibatlarini oldindan ko'ra olmaslikdir. Shu sababli, YUNESKO va YUNEP xalqaro tashkilotlari Yer aholisining ekologik ta'lim mazmuni va muddatlarini qayta ko'rib chiqish zarurligi masalasini ko'tarmoqda.

Bugungi kunga kelib esa, insoniyat tamadduni, uning ertangi taqdiri aynan shunday masalalarni hal etishni taqozo qilmoqda. Ayni chog'da ekologik muammolarni hal etishda tejamkor, ekologik toza texnologiyalarni joriy qilish, tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini izchil olib borish yoki sohaga oid qonunchilikni takomillashtirish borasidagi sa'y-harakatlar ularni hal etishda yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish, atrof-muhitga oqilona munosabatda bo'lish, tabiat ne'matlarini kelgusi avlodlar uchun asrab-avaylash hissini shakllantirish antropogen ta'sirlarning oldini olishda asosiy omillardandir. Bunda ekologik ta'lim-tarbiyaning ahamiyati ham nihoyatda yuqori. Zero, ekologik ta'lim-tarbiya tabiat va jamiyat o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash hamda tabiiy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga egadir. Shuningdek, ekologik ta'lim-tarbiya yoshlarni tabiatdan ongli ravishda foydalanish va ular qalbida tabiatga mehr-muhabbat uyg'otish hamda tejamkorlikka o'rgatishda qo'l keladi. Albatta, yosh avlod qalbida tabiatga nisbatan hurmat hissini shakllantirish va rivojlantirish muhim masalalardan sanaladi. Bu, o'z navbatida, pedagog kadrlar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 4-moddasida «...barcha turdagi ta'lim muassasalarida ekologiya o'quvining majburiyligi»

Date: 17th May-2026

qayd etilgan bo‘lib, ekologik ta‘limning bosh maqsadi aholining barcha qatlamlarida, jumladan, umumta‘lim maktablari va kollej o‘quvchilari hamda oliy ta‘lim talabalarida atrof-muhitni asrash muammolariga ongli munosabatni shakllantirishdan iboratdir.

Zamonaviy olam shunday davrni boshidan o‘tkazyaptiki, yoshlarda ekologik madaniyatni tarbiyalash ta‘lim faoliyatining dolzarb yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bolalarda ekologik bilimlar qanchalik kichik yoshdan shakllansa, bunday ta‘lim shunchalik katta samara beradi. Shuning uchun ushbu jarayonni ilmiy tashkil qilish davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi zarur.

Bugungi kunda barcha ijtimoiy ong darajalari va madaniyat shakllarining ekologik manfaatlar doirasida integratsiyalashuvi jarayonlarining kuchayishi kuzatilmoqda. Bunday vaziyatda ekologik madaniyatni rivojlantirish jarayonida o‘zaro bog‘liq, lekin nisbatan mustaqil ikki yo‘nalishni bir – biridan ajratib tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Birinchisi, ekologik nazariy bilimlar majmuasi asosida insoniyatning tabiatni o‘zgartirish va o‘zlashtirishdan iborat amaliy faoliyatni tashkil etuvchi ishlab chiqarish, texnika, texnologiya taraqqiyotini oqilona tashkil qilish.

Ikkinchisi, tarixiy ekologik tajribalar asosida ekologik ta‘lim – tarbiya ijtimoiy institutlari yordamida kishilarda ekologik ong, tafakkur va dunyoqarashini rivojlantirishdir. Bu yo‘nalishlarni umuminsoniy ma‘nfaatlar negizida uyg‘un taraqqiy ettirish, pirovard natijada faol ekologik madaniyatni shakllanishida va ularning tabiatni muhofaza qilish faoliyatida katta rol o‘ynaydi. Umuman, tabiat va jamiyat munosabatlarini ilmiy tushunish asosida ta‘lim – tarbiya tizimida tegishli vosita va usullarni zamon talablari darajasida takomillashtirib, amaliyotda qo‘llash, ekologik madaniyatni rivojlantirishning zaruriy shartidir. Buning uchun ta‘lim — tarbiyaning barcha yo‘nalishlarini, usullarini, vositalarini uyg‘un rivojlantirish hamon dolzarbligicha qolmoqda.

Ekologik vaziyat o‘ziga xos xususiyatga ega. Inson tabiat qudratini kuch bilan emas, balki muvozanatni buzmaganda holda muvofiqlashtirishi kerak. Ekologik ong insonning tabiat bilan o‘zaro ta‘siri sohasidagi bilim va e‘tiqodni mujassam etadi. Ekologik bilimlar odamlar o‘zlarining hozirgi va kelgusidagi biosfera bilan qanchalik uzviy bog‘langanini, tabiatni muhofaza etish, tabiat boyliklaridan oqilona foydalanish va har bir insonda atrof – muhit holati uchun mas‘ullik hissini tarbiyalash, hayvonot va nabotat olamini asrash ob‘ektiv zarurat ekanini tushunib yetishlarining muhim sharti hisoblanadi.

Ekologik tarbiyaning muhim shakli o‘quvchilarning o‘z hududlarini obodonlashtirish, ko‘chat – daraxtlar ekish va ularni o‘z vaqtida parvarish qilish, qushlar va hayvonlar uchun uya va in qurish, buloq, ko‘l va ariqlarni axlat va chiqindilardan tozalash, tuman hududiga yaqin joylashgan qishloq yoki shahar atrofidagi oromgohlarda obodonlashtirish io‘larini

o‘tkazish va boshqa amaliy ishlaridir. Bunday ishlar natijasida yoshlarda nazariy olingan bilimlar mustahkamlanishi bilan birga tabiat bilan bog‘liq zaruriy ekologik, huquqiy, axloqiy va estetik qarashlar shakllanadi. O‘quvchilar insonning tabiatdagi o‘rnini, ona shahri yoki qishlog‘i uchun tabiat muhofazasi borasidagi faoliyatining ahamiyatini, yer

Date: 17th May-2026

va havo, ko'l, daryolarni toza saqlash masalalarini hal etishda faol hayotiy nuqtai nazarning dolzarb ekanini tushunib yetadilar.

Aynan yoshlarning tabiatni muhofaza etish borasida maqsadga yo'naltirilgan amaliy faoliyati individual ekologik ongning shakllanishida zaruriy shart hisoblanadi.

Milliy ma'naviyatimizning serqirra va teran ildizlariga tayangan holda mafkuraviy tarbiya yo'nalishlarini ishlab chiqishda ekologik mafkura, ta'lim va tarbiya tizimini yaratish alohida o'rin tutadi. Ekologik ongni, madaniyatni shakllantirishda nazariy ekologik bilimlarni berish bilan bir qatorda, madaniy-ma'rifiy ishlarining barcha samarali shakllari va uslublaridan, jumladan: ommaviy axborot vositalaridan, og'zaki, ko'rgazmali va texnika vositalaridan keng foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi, chunki ekologik targ'ibot aholining muayyan toifalari ongiga ta'sir etib qolmay, balki bog'cha yoshidagi boladan tortib, aholining barcha qatlamlarini qamrab olishi, hammaga tushunarli, ko'rgazmali va oshkora bo'lishi lozim.

Tabiat, yer, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi, tabiiy resurslar haqida xabarlar berish bilan yosh avlod ongida tabiatga nisbatan e'zoz uyg'otib, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish borasida ekologik ta'lim — tarbiya beshigi rolini o'tashi lozim. Insoniyatni kun sayin o'sib borayotgan ehtiyojlari va sayyoramizda kamayib ketayotgan imkoniyatlari o'rtasidagi muvozanatni barqarorligini ta'minlash, tabiatni muhofaza qilish uchun har birimiz ekologik bilimlarga ega bo'lmog'imiz zarur.

Sayyoramiz kelajagi o'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik madaniyatiga bog'liq. Yoshlar o'rtasida ekologik bilim, ong, madaniyat hamda ekologik ta'lim-tarbiya jarayonini tizimli tashkil etish, ekologiya sohasini ilg'or innovatsion texnologiyalarini jalb etgan holda yanada takomillashishini, yoshlarning Ona tabiatni sevish va uni ko'z qorachig'idek asrashga qaratilgan bilim va ko'nikmalarini oshirishni davrning o'zi talab etmoqda. Mazkur xayrli ishlarni amalga oshirishda keng jamoatchilikning roli beqiyosligini barchamiz unutmasligimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мамуров Б.Б. Акмеологический подход к воспитанию молодого поколения внаследии предков.
http://www.manpo.ru/manpo/publications/ped_obraz/n2016_03.pdf#page=147
3. Mamurov Bakhodir B. Forming skills of academic process design for future teachers and methods of determining its quality. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=28408580>
4. Mamurov B. B. The Need to Prepare Future Teachers to Design a Student-Centered Educational Process. Eastern European Scientific Journal, 2017.
<http://journale.aurisverlag.de/index.php/EESJ/article/viewFile/600/596>
5. Мамуров Б.Б., Махмудов М.Х. Акмеологическая составляющая образовательной культуры учителя. философские и методологические.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36679921>
6. B Mamurov, A Mamanazarov, K Abdullaev, I Davronov. Acmeological Approach to the Formation of Healthy Lifestyle Among University Students. III International Scientific

Date: 17th May-2026

Congress Society of Ambient ..., 2020. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/isc-sai-20/125937241>

7. ББ Мамуров. Акмеологический подход к воспитанию молодого поколения внаследии предков. Педагогическое образование и наука, 2016.

http://www.manpo.ru/manpo/publications/ped_obraz/n2016_03.pdf#page=147 Ekologiya va salomatlilik: barqoror rivojlanish shartlari

8. N Sheludiakova, B Mamurov, I Maksymova. Communicating the Foreign Policy Strategy: on Instruments and Means of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

https://www.shsconferences.org/articles/shsconf/abs/2021/11/shsconf_iscsai2021_02005/shsconf_iscsai2021_02005.html

